

militära området och inom idrotten, och han hade här visat prov på ihärdighet, grundlighet och omdöme, vilka tillvunnit honom stort förtroende av alla medarbetare. Men även med den civila förvaltningen och de inre samhällsförhållandena hade han gjort sig väl förtrogen. Hans bortgång innebar utom allt annat även den komplikationen, att som presumtiv tronarvinge efter den nittioårige konungen och den sextiofemårige kronprinsen står den tvåårige Carl Gustaf, prins Gustaf Adolfs ende son.

Ännu en förlust led konungahuset, då prins EUGEN avled den 17 augusti, åttiotvå år gammal. Som konstnär och kulturpersonlighet hade prins Eugen förvärvat sig en personlig ställning som i viss mån var oberoende av att han var prins. I allmänna angelägenheter hade han aldrig framträtt, men hans demokratiska sinnelag var allmänt känt och hade förskaffat honom sympatier i vida kretsar.

Den 8 december firades fyrtioårsdagen av konung Gustaf V:s trontillträde. Händelsen gav anledning till stora och uppriktiga hyllningar samt till många återblickar på den gångna fyrtioårsperioden och monarkiens insatser under denna. Även vid detta tillfälle markerade Konungen sin personliga andel i de avgöranden som träffats under hans regeringstid »i gott samarbete med mina olika regeringar». Han fasthöll därvid en principiell uppfattning om den konstitutionella monarkiens ställning, åt vilken han givit uttryck flera gånger tidigare, ej minst under krigsåren.

Över huvud taget kunde man i samband med de nämnda händelserna under året konstatera, att monarkien i Sverige icke är vare sig en död bokstav i regeringsformen eller blott en mer eller mindre likgiltigt accepterad symbol, utan att den fortfarande har levande realitet för det svenska folket och därför möjligen i en framtid kan visa sig utgöra en kraftreserv av betydelse. Att dess ställning också kan bli offentligen diskuterad är då endast naturligt och utgör snarare en tillgång än en svaghet.

II. Den ekonomiska utvecklingen

av

TORSTEN CARLSSON

Liksom de flesta andra länder i Europa fick Sverige under 1947 kännning av en påtaglig försämring av det ekonomiska läget. De symptom på bristande jämvikt i samhällsekonomin, som gjort sig påmind redan under 1946 framträdde under 1947 än mera markant, och den allmänna ekono-

miska expansion, som pågått i ett crescendo sedan krigets slut nådde sin kulmen och trädde in i ett krisartat skede.

Statens och enskildas vidlyftiga planer på en omfattande utbyggnad och modernisering av produktionsapparaten och bostadsbeståndet tillsammans med önskemålen om en snabb förbättring av levnadsstandarden upp till och över förkrigstidens nivå medförde att anspråken på varor och arbetskraft kommo att vida överstiga de faktiska tillgångarna. Redan under 1946 hade så gott som all tillgänglig arbetskraft blivit fullt sysselsatt och råvaruförsörjningen hårt ansträngd. Under 1947 skärptes trycket på de tillgängliga resurserna ytterligare. Orsaken härtill var å ena sidan att lönehöjningar, omfattande kreditgivning och god vinstutveckling inom näringslivet spädde ut den redan förut rikliga köpkraften å andra sidan att produktionen hämmades genom fortsatt knapphet på råvaror och arbetskraft. Härtill kom den exceptionellt svåra torkan med missväxt och försämrad elkraftsförsörjning.

Inflationstrycket utövade en ständig press uppåt på prisnivån samtidigt som det bidrog till att hålla nere exporten och stimulera till en överdrivet stor import.

Inom landet lyckades man visserligen genom förstärkningar av den statliga kontrollarsenalen hålla de statistiskt mätbara verkningarna av inflationstrycket inom en tämligen snäv ram, men på utrikeshandelns område kunde man, trots skärpningar av importregleringen, ej hindra det från att verka med dess större styrka.

Det rekordstora importöverskottet medförde en oroande minskning av Riksbankens tillgångar av utländska betalningsmedel, särskilt guld och fria valutor. Härigenom försämrades landets likviditet och handelspolitiska rörelsefrihet.

Det blev, såsom antytts, nödvändigt att utfärda bestämmelser om en restriktivare importlicensgivning i syfte att återställa balansen i utrikeshandeln. Detta skedde den 15 mars 1947, vilket datum blev en vändpunkt för den ekonomiska politiken.

Utvecklingen framtvängde i fortsättningen en hel rad regleringsåtgärder, såsom ytterligare skärpningar av importregleringen och ingripanden för att uppmuntra exporten, bl. a. genom nedskärning av den inhemska konsumtionen av trä och papper. Den härigenom skärpta varubristen träffade i särskilt hög grad byggnadsverksamheten, vilken arbetade med en synnerligen ansträngd materialförsörjning. Inskränkningar av byggnadsverksamheten blevo bl. a. av detta skäl nödvändiga. Under en del av året beviljades över huvud taget inga byggnadstillstånd.

Mot slutet av året vidtoges eller planerades en serie åtgärder, som dels gingo ut på att hindra köpkraften från att ytterligare växa dels på att neutralisera köpkraft, som redan »kommit ut på marknaden». Som exem-

pel på det första slaget av åtgärder kan nämnas de paroller om återhållsamhet vid de kommande löneförhandlingarna, som arbetsmarknadens organisationer utfärdade, bankorganisationernas rekommendationer till sina medlemmar om en restriktivare kreditpolitik samt lagen om sterilisering genom insättning på spärkonto av en viss del av aktiebolagens vinster och utdelningar. Till det senare slaget av åtgärder kan räknas de höjningar varuskatter och vissa statliga taxor och avgifter som sedermera infördes i början av innevarande år.

Däremot ändrades icke på tidigare fattade beslut om skattepolitik och sociala reformer, vilka från och med innevarande år betydligt öka allmänhetens köpkraft.

Framtidsutsikterna voro vid 1948 års ingång bekymmersamma. De aktuella svårigheterna böra dock icke få undanskymma det faktum att landets ekonomi i grund och botten är sund. En betydande produktiv upprustning har ägt rum under de senaste åren. Genom den alltför stort tilltagna investeringsverksamheten och konsumtionen har dock samhällsekonomin överansträngts och det fordras att vi i fortsättningen rättar munnen efter matsäcken.

I fråga om utvecklingen inom olika avsnitt av samhällsekonomin må följande framhållas.

Arbetsmarknaden präglades under året av en fortsatt brist på arbetskraft, särskilt yrkeskunnig sådan. Den av fackförbunden redovisade arbetslösheten låg på en rekordlåg nivå. Någon nämnvärd ökning av den totala sysselsättningen kunde icke ske. Däremot fortsatte stadsnäringarna att öka sina kadrer på landsbygdens bekostnad ehuru ej i tillnärmelsevis samma stora utsträckning som under 1946. Vandrigen av arbetskraft till stadsnäringarna gynnade handeln och de statliga och kommunala verksamheterna, men kom endast i obetydlig utsträckning industrien till del. Inom industrien fortsatte arbetskraften att söka sig från den tunga industrien till »den lättare» samt till byggnadsverksamhet. En omfattande överflyttning från stora till små, ofta nystartade, företag kunde dessutom iakttagas. Över huvud taget var rörligheten hos arbetskraften, särskilt de yngre, överdrivet stor.

Bristen på arbetskraft uppskattades på hösten 1947 till 50 à 60.000 personer. I någon utsträckning botades bristen genom rekrytering från de nordiska grannländerna, Italien, Ungern och Tyskland. Antalet i Sverige sysselsatta utlänningar ökade under året från c:a 58.000 till c:a 70.000.

På hösten framträdde tendenser till ett omslag på arbetsmarknaden huvudsakligen som återverkningar av importrestriktionerna, den minskade byggnadsverksamheten och bristen på elektrisk kraft. Utbudet av arbetskraft hos arbetsförmedlingarna ökade och rörligheten minskades något.

Investeringsverksamheten var under 1947 liksom under föregående år mycket livlig och översteg 1946 års nivå med 12 %. Särskilt stor var ökningen för industrien samt för transportföretag. Industriens investering inriktades till övervägande delen på de företag som utgöra basen för annan industriell produktion, således t. ex. kraftverk, järnverk, mekaniska verkstäder och kemisk industri.

Under året färdigställdes omkring 57.000 *bostadslägenheter* (1946 58.000 lägenheter).

Trots den omfattande utbyggnaden och moderniseringen av produktionsapparaten och trots att all tillgänglig arbetskraft varit fullt sysselsatt, har produktionen icke ökat så mycket som man skulle väntat sig. Den totala *industriproduktionen* steg under 1947 endast med några få procent. Utvecklingen för de olika varuslagen var dock mycket ojämn. För vissa förnödenheter, t. ex. cement, tegel, porslin, en del textilier och skor var produktionen väl hävdad medan den i fråga om sådana nyckelprodukter som tackjärn, handelsjärn, pappersmassa, socker, smör, rengöringsmedel m. m. var alldeles otillräcklig. Delvis var det just denna brist på harmoni i utvecklingen som hindrade en genomgripande förbättring av produktionen.

1947 års *jordbruksproduktion* påverkades starkt av den ogynnsamma väderleken; sträng och snöfattig vinter och ihållande torka under sommaren. Den totala brödsädesskörden blev 45 % mindre än 1946 och endast omkring hälften så stor som genomsnittsskördarna på 1930-talet. Även för korn, havre, potatis och sockerbetor blev skörden dålig, ehuru icke så dålig som för brödsäden. Avkastningen per har var för sockerbetorna visserligen tillfredsställande, men totalskörden blev mindre än föregående år på grund av att den odlade arealen minskat. Oljeväxterna lämnade medelgod skörd.

Löneutvecklingen dominerades av en allmän rörelse uppåt. De kollektivavtal, som avslutades under året medförde en genomsnittlig höjning av lönerna med 10 %. Härtill kom från och med 1 maj en ökning av dyrtidstillägget på lönerna från 20,7 % till 25,7% av 1938 års grundlöner vilket motsvarade 3 à 4 % på 1946 års löner.

Prisutvecklingen. Den i de officiella indextalen registrerade prisstegringen var under året tämligen blygsam i förhållande till det tryck prisnivån varit utsatt för — utifrån på grund av importprisernas uppgång och inifrån på grund av spänningen mellan köpkraft och varutillgång. Partipriserna stego med c:a 7 %, byggnadskostnaderna med c:a 5 % och konsumtionspriserna med knappt 1 %. Man måste emellertid räkna med att en betydande dold prisstegring ägt rum genom snedvridning av produktionen och kvalitetsförändringar.

Utrikeshandeln. 1947 års import uppgick till 5.200 miljoner kronor och exporten till 3.220 miljoner kronor, således uppkom ett importöverskott på 1.980 miljoner kronor. I förhållande till 1946 hade importen stigit med 50 % och exporten med 25 %.

På grund av prisuppgång var emellertid importens och exportens volymökning ej lika stor. Räknat i fasta priser beräknas importen mellan 1946 och 1947 ha stigit med omkring 30 % och exporten med omkring 10 %. Jämfört med genomsnittet 1936/38 låg importvolymen vid indextalet 129 och exportvolymen vid 69.

Anledning till att importen, trots att den bromsats av en skärpt importreglering, kunnat taga sådant omfång är dels att söka i de relativt liberala övergångsbestämmelser, som utfärdades i mars 1947 dels i den tämligen frikostiga licensgivningen under våren och sommaren. Den åsyftade effekten av de nya bestämmelserna rörande importen beräknades ej vara uppnådd förrän vid årsskiftet 1947/48.

Liksom under 1946 var konsumtionsvarornas andel i importen större än före kriget, dock inträdde härvidlag en viss återgång mot förkrigstidens relationer, genom att tillförseln av råvaror och maskiner ökade mera än den totala importen.

Exporten omfattade de traditionella produkterna ehuru i för så gott som samtliga i mindre kvantiteter än före kriget.

Orsaken till den låga exportförmågan var för skogsindustriens del brist på arbetskraft i skogen och i fabrikena samt hemmamarknadens stora efterfrågan. Den senaste riksskogtaxeringen ger vid handen att skogsavverkningarna i Norrland under de närmaste 20—30 åren kraftigt måste minskas för att icke skogskapitalet skall förtäras. Möjligen har detta förhållande redan på sina håll lett till minskade avverkningar.

De låga exportsiffrorna på järnområdet förklaras huvudsakligen av bristen på arbetskraft, vilken i särskilt hög grad drabbat järnverken. Kvalitetsstålets andel i produktionen, vilken varit nedpressad till förmån för tillverkning av grövre järn, ökade under året med några procent.

Avsättningsmöjligheterna för järnmalm förbättrades betydligt under 1947 och exportsiffrorna närmade sig förkrigsårens siffror.